

з цифровими доказами, які б відповідали як національному законодавству, так і міжнародним стандартам.

Отже, з правової позиції інформація з БПЛА є потенційно цінним, але водночас чутливим видом доказів, який потребує чіткого нормативного регулювання. Її використання у розслідуванні надзвичайних ситуацій в Україні вже є реальністю, однак ефективність цього процесу безпосередньо залежить від дотримання процесуальних вимог, забезпечення автентичності даних та балансу між інтересами безпеки і правами людини.

Список використаних джерел

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI.
2. Повітряний кодекс України : Закон України від 19 трав. 2011 р. № 3393-VI.
3. Про захист персональних даних : Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI.
4. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII.
5. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Офіційний вебсайт. URL: <https://dsns.gov.ua>

*Липова Діана Євгенівна,
студентка навчально-наукового
інституту права та інноваційної
освіти Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:*

*Жеглінська Тетяна Олегівна,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ*

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ. РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Злочинність неповнолітніх і рецидивна злочинність належать до тих кримінологічних явищ, що мають підвищену суспільну небезпеку не лише через сам факт вчинення кримінальних правопорушень, а й через їхній довготривалий вплив на безпеку суспільства, стан

правопорядку та перспективи соціального розвитку держави. Неповнолітній правопорушник перебуває на етапі формування особистості, тому його кримінальна поведінка часто є наслідком поєднання сімейної дезадаптації, негативного впливу мікросередовища, соціальної незрілості, дефектів правового виховання та недостатньої ефективності профілактичної роботи. Рецидивна злочинність, своєю чергою, свідчить про незавершеність або неефективність попереднього кримінально-правового впливу, недоліки ресоціалізації та повторне включення особи в криміногенне середовище. Саме тому кримінологічний аналіз цих двох видів злочинності має здійснюватися не ізольовано, а у взаємозв'язку, оскільки значна частина рецидивістів починає кримінальну кар'єру ще в неповнолітньому віці.

Законодавча основа реагування на злочинність неповнолітніх в Україні побудована на поєднанні кримінально-правових, процесуальних і соціально-захисних механізмів. Кримінальний кодекс України у ст. 22 встановлює загальний вік кримінальної відповідальності з шістнадцяти років, а за окремі умисні суспільно небезпечні діяння – з чотирнадцяти років. Водночас законодавець спеціально виділив у КК України розділ XV «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх», що підкреслює відмінність підходу до цієї категорії осіб порівняно з повнолітніми правопорушниками. Для неповнолітніх передбачено можливість звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, якщо виправлення можливе без покарання, що відповідає принципу пріоритету виховного й ресоціалізаційного впливу над репресією [1].

Із кримінологічної позиції злочинність неповнолітніх є особливим видом злочинності, що характеризується віковою специфікою мотивації, підвищеною ситуативністю, груповим характером багатьох правопорушень, слабким прогнозуванням наслідків власної поведінки та значною залежністю від найближчого соціального оточення. Для неповнолітніх більш типовими є корисливі, корисливо-насильницькі, хуліганські та інші імпульсивні правопорушення, що часто вчиняються під впливом однолітків, конфліктів у сім'ї, шкільної дезадаптації, безконтрольності, цифрових девіацій, а в умовах війни – також через психологічну травматизацію, вимушене переміщення, втрату нормальних соціальних зв'язків. Саме тому кримінологічне дослідження злочинності неповнолітніх не може обмежуватися лише аналізом складів кримінальних правопорушень;

воно повинно охоплювати соціальні, психологічні, педагогічні та віктимологічні чинники, які формують делінквентну поведінку. Актуальність такого підходу підтверджує і нова Національна стратегія захисту прав дитини у сфері юстиції до 2028 року, схвалена у 2025 році, яка прямо орієнтує державу на правосуддя, дружнє до дитини, та на розвиток профілактичних, відновних і реінтеграційних механізмів [3].

Основними детермінантами злочинності неповнолітніх є неблагополуччя сім'ї, насильство або байдужість з боку батьків, відсутність належного контролю, низький рівень матеріального забезпечення, шкільні проблеми, безробіття молоді, девіантні групи однолітків, алкоголізація та наркотизація, а також загальна криза соціальних орієнтирів. Важливо, що Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» прямо закріплює профілактику правопорушень серед дітей як окремий напрям діяльності відповідних органів, а Закон України «Про охорону дитинства» виходить із пріоритету захисту прав та інтересів дитини. Це означає, що держава розглядає дитячу делінквентність не лише як питання покарання, а і як наслідок соціального неблагополуччя, що потребує раннього виявлення і комплексного втручання. Такий підхід відповідає сучасній кримінологічній концепції, за якою попередження злочинності неповнолітніх має починатися задовго до першого контакту дитини з системою кримінальної юстиції. На індивідуальному рівні профілактика повинна спиратися на оцінку ризиків, вивчення сімейної ситуації, поведінкових особливостей дитини, її кола спілкування та факторів повторного правопорушення. У цьому контексті вагоме значення має досудова доповідь: КПК України передбачає, що щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років вона складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину, а законодавство про пробацію та підзаконні акти вимагають оцінювати ризики вчинення повторного кримінального правопорушення [2].

Між злочинністю неповнолітніх і рецидивною злочинністю існує прямий зв'язок. Несвочасне виявлення дитячої та підліткової девіантності, формальне реагування на перші правопорушення, відсутність ефективної роботи з сім'єю та школою, а також помилки у виборі кримінально-правових заходів здатні формувати у неповнолітнього стійку криміногенну установку. Якщо перший злочин не супроводжується реальною корекційною, психологічною та соціальною роботою, підвищується ризик переходу від ситуативної делінквентності до стабільної злочинної поведінки. У цьому сенсі

ювенальна превенція є не лише способом захисту дитини, а й одним із найважливіших інструментів профілактики майбутнього рецидиву. Показово, що матеріали Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції засвідчують зменшення кількості неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення, на 8,4 % із 1752 до 1604 осіб, що підтверджує значення системних профілактичних заходів, хоча саме по собі таке зменшення не усуває глибинних причин дитячої делінквентності [4, с. 909].

Отже, ефективне попередження злочинності неповнолітніх і рецидивної злочинності в Україні має ґрунтуватися на комплексному міжвідомчому підході. Для неповнолітніх пріоритетними повинні бути раннє виявлення груп ризику, підтримка сім'ї, шкільна медіація, ювенальна превенція, відновне правосуддя, пробація, психологічний супровід та індивідуальні програми ресоціалізації. Для осіб із рецидивною поведінкою – оцінка ризиків, адресні корекційні програми, підтримка після звільнення, професійне навчання, робота із залежностями й усунення соціальної ізоляції. Чинне законодавство України вже містить важливі інструменти для такої роботи, однак головною проблемою залишається не стільки відсутність норм, скільки необхідність їх послідовного, ресурсно забезпеченого та міжсекторального застосування. Саме поєднання кримінально-правових, соціальних, педагогічних і психологічних засобів є найбільш перспективним шляхом зниження як злочинності неповнолітніх, так і рецидиву.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-ІІІ. Дата оновлення: 2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про схвалення Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 лип. 2025 р. № 708-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2025-p>
4. Луценко І. Г. Кримінологічний аналіз способів втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність: від традиційних практик до кіберзлочинності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 34.1. 2025. С. 902–911.